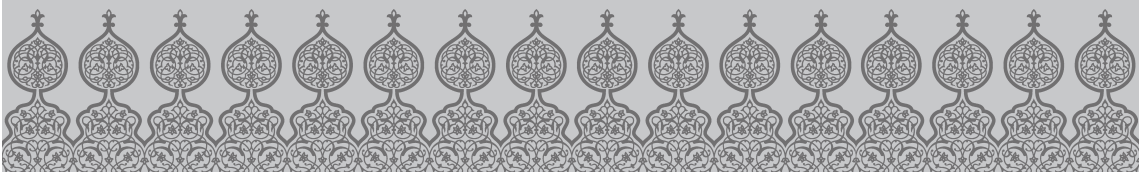
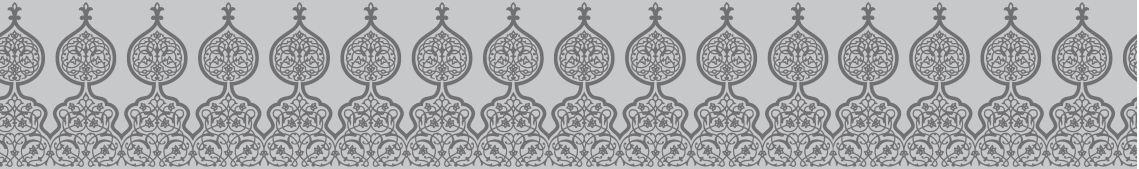


Inleiding





Geen woord dat in de Arabische wereld gevoeliger ligt dan *'karama'*, waardigheid. Het ligt op de tong van de Palestijnen, het wordt gebruikt door liefdadigheidsinstellingen en door feministen en het ligt elke Arabische macho nauw aan het hart. Het was de inzet van de Arabische omwentelingen. Het is de rode draad in dit boek.

Door het langdurig ontzeggen van elementaire menselijke waardigheid legden autoritaire en dictatoriale regimes de brandstof aan die van smeulende sintels een reusachtige steekvlam maakte. Niet alle leiders in de Arabische wereld begrepen tijdig dat niet alleen geïsoleerde maatschappelijke paria's leden onder het gebrek aan respect, maar dat het een ervaring was in vele sociale lagen en in het bijzonder bij de jeugd. Nog minder hadden ze hoogte van de snelle evolutie die zich in de geesten van de jongeren had voltrokken. Toen gebeurde wat onmogelijk scheen en stortte een eeuwenoude patriarchale structuur in als een vermolmde schuur waartegen per ongeluk is geleund. Of wankelde ze alleen maar en bewaarde ze nog genoeg veerkracht om zich te herstellen? Door hedendaagse communicatiemediën te gedogen was in korte tijd een noodlottige vervreemding veroorzaakt. Die laatste houtworm was fataal want hij tastte alle delen aan van de reusachtige constructie. Een noodgedwongen liberalisering van de communicatie had de wereld binnengelaten en daarmee de poten weggezaagd onder de macht. De jonge bevolkingen van de landen die door de revolutie werden aangestoken hadden dikwijls maar één enkele leider gekend en vonden het tijd voor verandering. *'Karama!'* Geen woord vat beter samen waardoor die plotse, verbijsterende omwentelingsbeweging wordt gedreven.

Alleen wie beschikte over onbeperkte middelen om in enkele maanden tijd de hele Arabische gordel te doorkruisen, van de ene brandhaard naar het andere vuur, van de Atlantische tot de Indische Oceaan, kon het overzicht enigszins bewaren. Het spectaculaire karakter en de onvoorspelbaarheid van de gebeurtenissen dwongen tot een grote beweeglijkheid. De hoogte- en dieptepunten volgden elkaar in snel tempo op en vielen soms samen op zeer uiteenlopende plaatsen. Het verloop van de gebeurtenissen was onvoorspelbaar. Toch was er een soort wetmatigheid en waren er krachten achter de schermen. Er waren ook duidelijke fasen. Er was een *'onschuldige'* periode met succesvolle revoluties

in Tunesië en Egypte, die uitsluitend gedragen werden door het volk en dat volk ook vervulden met grote fierheid. De afwezigheid van (westerse) manipulatie en de grote discretie van de mogendheden waren het bewijs dat de ‘internationale gemeenschap’ even verrast was door de revolutie als de plaatselijke heersers. Misschien verdient enkel die eerste periode ‘Arabische lente’ te heten, al kostte ze honderden mensenlevens en viel ze in de winter. De enige mogendheid die onmiddellijk en openlijk de kant van de opstand koos was de kleine maar schatrijke golfstaat Qatar.

Bij het begin van het voorjaar explodeerde de revolutie in nieuwe brandhaarden: Bahrein, Syrië, Jemen en Libië. Deze keer liet de wereld zich niet meer verrassen en hij begon een actieve rol te spelen. Het Westen intervenieerde in Libië en eens te meer was de belofte van een snelle en beslissende blitzkrieg ijdel. Eens te meer, want dat was in de loop van het voorbije decennium ook gebeurd in Irak en Afghanistan. De ‘internationale gemeenschap’ was en bleef het oneens over de interventie in Libië. Zelfs binnen de NAVO en de EU was er geen eensgezindheid. Frankrijk, dat na smadelijk geblunder in Tunesië, het voortouw nam van de interventiepolitiek, raakte in neoconservatief vaarwater. Het stelde democratie boven stabiliteit en sloopte heilige principes in de naoorlogse diplomatie, zoals ‘soevereiniteit’ en ‘niet-inmenging’. Dat stuitte op verzet van de BRIC,* de groeielanden onder aanvoering van Rusland, China en India die zich schrap zetten tegen de westerse expansie en niet alleen meer economisch maar ook politiek de violen gingen stemmen. Over het Westen keerde een idealistische bevlogenheid terug waarvan men kon verwachten dat ze na de Bush-periode voor een tijd zou worden vergeten. Deze keer was niet het Witte Huis de voortrekker maar het Elysée en Downing Street 10.

De gebeurtenissen in het ene Arabische land beïnvloedden die in een ander. Daardoor was het een waarachtig Arabische revolutie, een die zich voltrok in een homogeen taalgebied gesteund door dezelfde koloniale erfenissen en problemen van willekeur en machtswellust. De Tunesische revolutie lokte eerst een mislukte revolutie uit in Algerije en vervolgens een geslaagde in Egypte. De val van Moebarak sterkte het geloof van revolutionairen in Libië, Syrië en Jemen. De media hielden het vuur

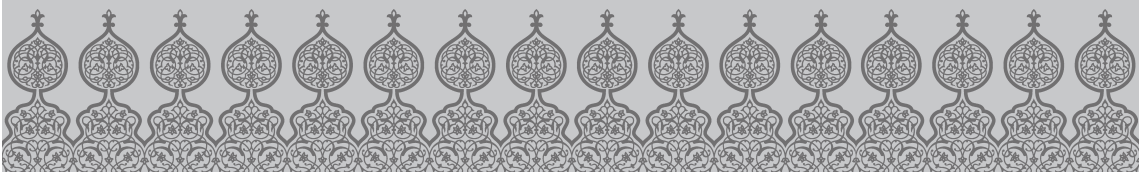
* BRIC (en BRICS): letterwoord voor Brazilië, Rusland, India en China, en Zuid-Afrika. Voor het eerst gebruikt in 2001 voor de nieuwe en snel groeiende economieën. Werd een formele organisatie die economische samenwerking en een ‘multipolaire’ wereldorde nastreeft bij een eerste conferentie in 2009 in Rusland. Adopteerde Zuid-Afrika op zijn derde bijeenkomst in Heinan, China, op 14 april 2011. Sindsdien wordt gesproken van BRICS of BRICS. De groep wordt volgens het Internationaal Muntfonds in de komende paar jaar goed voor 61 procent van de groei in de wereld en vertegenwoordigt 40 procent van de wereldbevolking.

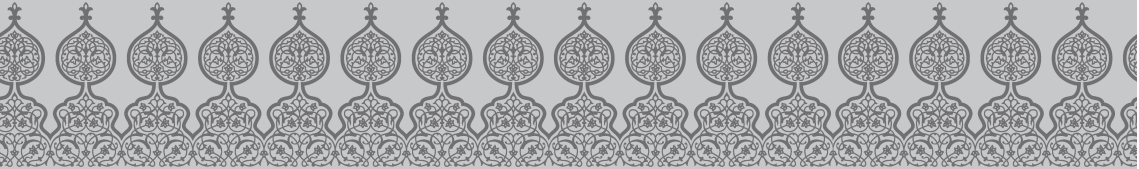
brandend. Weinig landen bleven helemaal buiten schot. Hier en daar, in Marokko, Algerije of Oman, waren er leiders die tijdig en verstandig inspeelden op de onrust en in de rijke oliestaten werd de sociale en politieke vrede afgekocht met harde munt.

Niet alle Arabische leiders reageerden op dezelfde manier. Ze deden dat integendeel juist erg verschillend en met wisselend succes. Sommige door de wol geverfde veteranen gingen in enkele weken voor de bijl. Anderen, zoals de leiders van Syrië en Libië, steunden elkaar en klampen zich vast aan de macht met uiteenlopende maar onveranderlijk verraderlijke en gewelddadige middelen. Ze beheersten de scène in het tweede bedrijf van de Arabische revolutie die na een half jaar perspectief bood op een sombere neerwaartse spiraal van geweld, chaos en burgeroorlog. De geur van jasmijn vervluchtigde. In de landen van de ‘lente’ was de Moslimbroederschap onderweg om zich te vestigen als de belangrijkste politieke kracht. Het niet-Arabische Turkije zag zich als wegbereider daarvan. De populariteit van een andere niet-Arabische regionale mogendheid, het sjiiitische Iran, smolt weg bij de Arabieren wegens de dubbelzinnigheid van de ayatollahs, die in de omwentelingen de eigen islamitische revolutie van 1979 herkenden maar tegelijk actief deelnamen aan de harde repressie in Syrië. Dat voedde de vrees voor de ‘sjiiitische expansie’ en bracht het spookbeeld van een grote soennitisch-sjiiitische confrontatie dichterbij.

Dit boek is het reisverhaal van mijn geest en een verslag van de verslagen die anderen maakten. Dat noopt tot bescheidenheid. Het is het verhaal van iemand die vrijwel alle landen bezocht waar de revolutie zich voltrok. Met die bagage en een onverzadigbare weetgierigheid is deze voorzichtige poging ondernomen tot een eerste geschiedschrijving, in de hoop dat ze voor de lezer een documentatiebron mag zijn en een bron van inzicht.

De wonderwinter





MOHAMMED

Mohammed had niets van een revolutionair of een onruststoker. Hij was geen volkstribuun en niet de auteur van ophitsende geschriften. Hij had nooit op de barricaden gestaan en gooide nooit een brandbom. Hij was volstrekt niet in de wieg gelegd voor een historische rol. Hij woonde niet in de hoofdstad of op een andere plaats van nationaal belang. Hij huisde met zijn moeder, zijn ziekelijke stiefvader en vijf broers en zussen in een bescheiden driekamerwoning op twintig minuten lopen van het stadscentrum van Sidi Bouzid, een provinciehoofdstad van een goede 40.000 inwoners, een landbouwoase, omgeven door bergen, in het diepe hart van het land. Het was uren rijden om de 265 kilometer te overbruggen naar de hoofdstad Tunis, in het noorden. 'Basboosa', zoals hij werd genoemd, koesterde niet de ambitie om martelaar te worden. Hij wilde bij het leger, dat was een vaste job, maar hij werd afgekeurd. Hij solliciteerde tevergeefs voor verschillende andere baantjes. Hij ging vroeg uit werken en onderhield het kroostrijk gezin als verkoper van groenten en fruit. Zijn stalletje was zijn stootkar; hij droomde van een bestelwagen. Eigenlijk was hij Mohammed doorsnee. Hij was 26 en al jaren werd hij gepest door de politie die zich geregeld gratis kwam bevoorraden. Dat was de gewoonste zaak. Wanneer de gemeentecontroleur kwam gaf je hem tien dinar, zo'n zeven dollar, of een zak fruit. Het ging steeds moeilijker, waardoor hij geld moest lenen om zijn koopwaar in te kunnen slaan. Die schuld was tegen eind 2010 opgelopen tot tweehonderd dollar, zestig meer dan wat hij in een maand verdiende. Hij had niet langer het geld om de politie om te kopen, dus namen de agenten in beslag wat hij op krediet had gekocht.

Basboosa was een van de tientallen miljoenen half werkloze jongeren in dit en zoveel andere landen van deze wereld, die scharrelen om rond te komen, maar wat er die vrijdag 17 december 2010 gebeurde deed bij hem de stoppen doorslaan. Volgens zijn familie was hij om acht uur 's morgens vertrokken met zijn groentekar. Omstreeks half elf kreeg hij het aan de stok met een controleur. Het bleef niet bij een woordenwisseling; de assertieve vrouwelijke beambte nam zijn weegschaal en zijn koopwaar in beslag. Volgens zijn zuster en sommige andere venters sloeg ze hem en spuwde ze hem in het gezicht. Opperste vernedering. Toen

de officiële lezing van de feiten na verloop van tijd werd bekendgemaakt, luidde het dat Mohammed aan het werk was op een plaats waar dat niet mocht en dat hij weigerde zich te voegen naar het reglement. In ieder geval nam hij het niet dat nog maar eens beslag was gelegd op zijn broodwinning en hij trok naar de prefect van de stad om zijn beklag te doen. Toen die weigerde hem te ontvangen, besprenkelde hij zichzelf met thinner en streek een lucifer aan. Mohammed werd in kritieke toestand afgevoerd, eerst naar Sfax, daarna naar het brandwondencentrum van de hoofdstad. Zijn wanhoopsdaad wekte grote beroering in Sidi Bouzid. Tientallen jongeren en handelaars gingen meteen de straat op en in de dagen die volgden bleef het onrustig. Ordehandhavers die met de wapenstok en traangas de rust probeerden te herstellen en arrestaties verrichtten, raakten gewond bij schermutselingen. Het oproer groeide in plaats van af te nemen. Betogers bezetten de kantoren van de regeringspartij, de Rassemblement Constitutionnel Démocratique. Ze gooiden met stenen naar de politie en staken banden, vuilniscontainers en een auto in brand. De officiële pers zweeg als vermoord en het stadje werd hermetisch van de buitenwereld afgesloten.

Het was niet de eerste opstand van de ‘werkloze gediplomeerden’ in het land dat goede punten bleef krijgen van het Internationaal Muntfonds en de Wereldbank. Drie jaar eerder was er sociale onrust in de mijnstreek van Gafsa. Veel recenter, in februari 2010, hadden werklozen met steun van de bevolking amok gemaakt in Skhira en in augustus 2011 was het ook woelig in het dorp Ben Gardane wegens de sluiting van het plaatselijk postkantoor. Na een kleine week van toenemend oproer in Sidi Bouzid klaagde de Parti Démocratique Progressiste, een erkende oppositiepartij, ‘het sociale onrecht’ aan dat leidde tot ‘de sterke onvrede van de bevolking’. De regering protesteerde tegen ‘het aanwenden van een geïsoleerd incident voor politieke doeleinden’. Ondanks de pogingen om de brandhaard te omschrijven verspreidde de onrust zich in de streek.

Vijf dagen na de zelfverbranding van Mohammed Bouazizi was er een tweede dramatisch incident in de onrustige stad. De werkloze Houcine Neji was in een hoogspanningspyloon geklommen. Op de begane grond had zich een menigte gevormd die hem smeekte naar beneden te komen en zijn dreigement niet uit te voeren, maar de jongeman luisterde niet, riep ‘nee aan de ellende, nee aan de werkloosheid’, greep een hoogspanningskabel en stortte dood neer. De situatie in Sidi Bouzid bereikte een kookpunt. Het spoedbezoek van de minister van Ontwikkeling en zijn belofte van een noodplan haalden niets uit. Drie politiebureau's, het gebouw van de regeringspartij, een goederentrein en een commissariaat van de Nationale Garde stonden in brand.